Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae
DE CE SUNTEM ORTODOCŞI ?

EXTRAS DIN REVISTA „TEOLOGIE ŞI VIAŢĂ" Nr. 4-8, 1991

Este greu a enumera toate motivele pentru care suntem şi ţinem să fim un neam ortodox. Vom încerca să înşirăm doar unele dintre aceste motive.

1. Ortodoxia ne-a menţinut ca un neam unitar şi deosebit, cu un rol important între popoarele din Orient şi Occident. Ea ne-a dat puterea să ne apărăm fiinţa faţă de îndelungata ofensivă otomană, constituind un zid de apărare şi pentru popoarele din Occident, deşi, pe de altă parte, ne-a ajutat să ne apărăm fiinţa şi faţă de unele din popoarele vecine din Occident. Am apărat prin ea poarta Occidentului în faţa avalanşei otomane, dar ne-a fost şi o poartă care ne-a apărat de pofta de stăpânire şi de nimicire a unor popoare din Occident. Ne-am apărat, prin Ortodoxie, fiinţa noastră din partea navalei prelungite a otomanilor, dar şi din partea unor popoare din Occident, ajutându-ne să avem şi un rol în apărarea Occidentului.

Fără Ortodoxie istoria noastră n-ar fi dobândit gloria din vremea lui Mircea cel Bătrân, a lui Mihai Viteazul, a lui Ştefan cel Mare şi a altor voieozi.

Dar Ortodoxia nu ne-a dat numai puterea să ne apărăm fiinţa naţională şi liniştea Occidentului, ci ne-a dat şi puterea să contribuim la menţinerea^ popoarelor (grecilor şi slavilor) din Balcani. Ţările noastre au adăpostit cultura acelor popoare şi le-au dat puterea să se dezvolte şi totodată să se menţină chiar ajunse sub jugul otoman. Am susţinut mănăstirile din Sfântul Munte, bisericile şi mănăstirile din acele ţări, inclusiv cele din Ţara

Prin Ortodoxie poporul nostru a jucat, ca un fel de centru, un rol apărător pentru Orientul şi Occidentul european. Câtă vreme Europa a stăpânit, prin cruciade şi în alte forme, popoarele din Răsăritul ei, poporul nostru a avut un rol pozitiv şi pentru Apusul şi pentru Răsăritul european. Rolul acesta îl vom putea îndeplini şi în viitor. Ca popor latin ortodox, prin latinitate putem apela la popoarele din Occident să dezvolte relaţiile ecumenice cu creştinismul răsăritean, făcând posibilă o sinteză între spiritualitatea ortodoxă şi naţiunile occidentale, iar celor din Răsărit dându-le puterea să realizeze aceasta între Ortodoxia lor şi spiritul organizator al civilizaţiei occidentale.

Dacă poporul nostru s-ar rupe de Ortodoxie, ar înceta rolul lui de punte vie între Orient şi Occident, dar şi caracterul de sinteză unică a spiritualităţii lui între celelalte popoare, adică identitatea noastră cu totul deosebită, căci n-am format şi nu formăm numai o punte exterioară între popoarele din Occident şi cele din Orientul Europei, ci şi o sinteză spirituală originală între ceea ce le este propriu unora şi altora. Iar aceasta ne distinge nu numai de popoarele din Orient şi de cele din Occident, ci şi de popoarele ortodoxe din Orient.

Noi unim, în spiritualitatea noastră, luciditatea latină sau încrederea în înţelegerea raţională a realului, proprie Occidentului, cu sentimentul tainei nepătrunse a existenţei, propriu popoarelor din Răsăritul Europei. Dar noi, ca latini, aducem în taina lucrurilor şi a persoanelor totodată o lumină, mai accentuată decât popoarele slave, dar o lumină care nu mărgineşte, ci defineşte şi care este proprie popoarelor occidentale. In privinţa aceasta suntem mai aproape de spiritualitatea creştină primară, rămasă prezentă şi în spiritualitatea poporului grec, deşi cu o mai redusă trăire sentimentală a acestei lumini decât în spiritualitatea românească.

Poporul nostru aduce în aceasta înţelegerea accentuată dar şi simţită a tainei ca lumină, o sensibilitate şi un echilibru al înţelegerii şi al simţirii. N-avem în acestea nici o tendinţă spre trezvia, oarecum mai rece, occidentală, pentru că pornirea fierbinte a pasiunii întunecate şi nemărginite se iveşte uneori ca reacţie împotriva primei. Noi avem echilibrul delicateţei în această înţelegere luminoasă şi plină de un respect profund faţă de taina nesfârşită a persoanelor şi a lumii în general, trăită în bucuria comuniunii. Prin echilibrul acesta suntem străini de orice unilateralitate, preţuind toate lucrurile, toate persoanele, toate faptele în importanţa lor, ca să nu mai vorbim de echilibrul românesc general între Orient şi Occident.

Vrem să ne pierdem unitatea noastră în această identitate unică, echilibrată, cuminte, fărâmiţându-ne în tot felul de grupuri neopro-testante, unilaterale, extremiste, care îşi afirmă în mod superficial orgoliul lipsei de păcat şi critică pe ceilalţi ca plini de toate păcatele, necunoscând conştiinţa smerită a imperfecţiunii proprii şi a delicateţei respectului tainei celorlalte persoane?

Sau vrem să ne pierdem în haosul întunecat al confundării tuturor într-o esenţă care nu cunoaşte un Dumnezeu al comuniunii şi iubirii interper-sonale pe care o cere aceasta şi de la noi, lăsându-ne atraşi de confundarea tuturor într-o esenţă indefinită, cum face budismul, şi, în general, religiile orientale care văd fundamentul indistinct al lumii acesteia ultima **realitate?**

2. Dar prin ultimele descrieri ale spiritualităţii noastre creştine am trecut de la reliefarea importanţei Ortodoxiei pentru neamul nostru la prezentarea valorii ei în ea însăşi.

Prin Ortodoxie ne-am păstrat credinţa creştină de la început, sau adevărata credinţă, primită o dată cu începuturile existenţei noastre ca neam, această credinţă constituind astfel o componentă esenţială a spiritualităţii noastre.

In Faptele Apostolilor, ucenicul Apostolului Pavel spune că în a doua călătorie misionară, deci după anul 50 după Hristos, ajungând împreună în Troa, *noaptea i s-a arătat lui Pavel o vedenie: Un bărbat macedonean sta rugându-l şi zicând: Treci în Macedonia şi ne ajută.* Şi Luca adaugă îndată: *Când a văzut el această vedenie, am căutat să plecăm îndată în Macedonia, înţelegând că Dumnezeu ne cheamă să le vestim Evanghelia... Plecând cu corabia …am ajuns la Filipi, care este cea dintâi cetate a acestei părţi a Macedoniei şi colonie romană. Iar în această cetate am rămas câteva zile.* Acolo cea mai fierbinte primitoare a cuvântului lui Pavel a fost Lidia, care a rugat pe Pavel şi pe însoţitorii lui să rămână în casa ei (Fapte 16, 9-15).

Din Filipi, Apostolul Pavel şi însoţitorii lui au dus creştinismul şi în alte oraşe macedonene, între care şi în Tesalonic şi Bereea (Fapte, cap. 17) care până azi purtând numele de Veria este locuit aproape în întregime de macedoneni. Aceşti macedoneni erau traci, care purtau şi numele de besi. Besii se întindeau şi dincolo de Bosfor, în Bitia, sub numele de Biţi. Troia era unul din oraşele lor. Ei erau în fond un neam romanic, ca dovadă stă faptul că Enea, nepotul lui Priam, plecând din Troia după ce a fost cucerită de traci, se duce în Italia, unde întemeiază Roma. Dar o dovadă despre romanitatea acestor traci sau besi este şi faptul că numai ei rămân după plecarea armatelor romane din Dacia, şi apoi din sudul Dunării, vorbitori ai limbii romane, câtă vreme în Grecia, Egipt, Asia Mică, această limbă s-a pierdut.

O dovadă a romanităţii acestei populaţii, dar şi a faptului că ea a fost creştinată înainte de Roma, unde Pavel şi probabil şi Petru merg abia mai târziu (Pavel a mers acolo după a treia călătorie misionară), este şi limba latină, dar o limbă latină deosebită de cea răspândită de la Roma în tot Occidentul, care s-a tradus în noţiunile fundamentale ale acestei credinţe pentru această populaţie: Făcător şi nu Creator, Fecioară şi nu Virgo, Inviere şi nu Resurection, Tată şi nu Pater, Dumnezeu şi nu Deus.

Dar ceea ce este important de semnalat este că poporul nostru, rămas legat de popoarele din Răsărit, a păstrat credinţa creştină aşa cum a primit-o la început, deci în forma ei precizată în scrierile Părinţilor din Răsărit.

Iar acest creştinism neschimbat, menţinut cu multă scrupulozitate prin Sinoadele ecumenice şi prin Liturghia lui străveche, şi-a păstrat nota lui fundamentală: unitatea strânsă a sufletului şi a creaţiei în general cu Dumnezeu, fără ca această unitate să cadă în extrema unei concepţii panteiste.

Astfel, spiritualitatea echilibrată şi de largă sinteză a poporului nostru nu se datorează numai prezenţei lui geografice între Răsărit şi Apusul Europei şi caracterului lui pe de o parte latin, pe de alta răsăritean prin credinţa lui, ci şi faptului că el şi-a însuşit de la începuturile existenţei lui şi şi-a păstrat credinţa creştină originară, care reprezintă prin ea însăşi un echilibru între deosebirea lui Dumnezeu de creaţie şi între prezenţa Lui în creaţie. Trecând spre Occident, credinţa creştină s-a schimbat în sensul că Dumnezeu a fost cugetat tot mai despărţit de lume, ceea ce a trezit uneori ca reacţie o gândire panteistă, de confundare a Lui cu esenţa întunecoasă a lumii (Eckhardt, Bohme) sau o gândire sentimentală la un Hristos răstignit în trecut, ca în mistica catolică feminină, nu trăit în lucrarea Lui prezentă în noi.

In Occident, despărţirea lui Dumnezeu de lume a dus în catolicism la înţelegerea Bisericii ca având mai puţin prezent pe Hristos în ea, fiind înlocuit de un vicar (locţiitor), preocupat de extinderea puterii lui şi a subordonaţilor lui în lume, în mod accentuat de stăpânirea peste domeniile vieţii omeneşti în sens politic. Dumnezeu este gândit raţional ca o realitate oarecum retrasă în cer şi nu trăind în lucrarea Lui tainică în suflete. De aceea s-a pus mai puţin accent pe rugăciune şi pe Taine, prin care se cer şi se obţin lucrările Lui.

Dezvoltarea aceasta şi-a găsit formularea nu numai în teoria rolului papei de vicar sau locţiitor al lui Hristos, ci şi în respingerea învăţăturii răsăritene despre energiile sau lucrările necreate, prin care Dumnezeu este activ în lume, deşi prin fiinţă rămâne neconfundat cu ea. Aceasta a avut drept concluzie învăţătura catolică despre caracterul pur creat al graţiei, primită de la Dumnezeu prin rugăciune şi dată nouă prin Sfintele Taine.

De aici vine şi caracterizarea dispreţuitoare din partea catolică, a Tainelor, ca rit. Astfel îi declară pe greco-catolici, catolici „de rit bizantin", ritul neînsemnând nimic în distincţia acestora de catolicism. Dar unde ne întâlnim propriu-zis cu Hristos, dacă nu în Botez şi în Euharistie, în prima candidatul declarând la întrebarea preotului: „Te uneşti cu Hristos?" cu răspunsul: "Mă unesc cu Hristos", iar în Euharistie, preotul declarând: "Se împărtăşeşte robul lui Dumnezeu (N.) cu trupul lui Hristos".

Protestanţii au făcut un pas mai departe în această minimalizare a Tainelor, înlăturând pe cele mai multe din ele, iar grupările neoprotestante înlăturându-le cu totul. S-a rămas cu discursuri despre un Hristos, şi, la protestanţi, dar mai ales la neoprotestanţi, cu nişte cântări sentimentale care nu spun aproape nimic despre dumnezeirea şi lucrarea lui Hristos, ci doar nişte declaraţii sentimentale despre iubirea Lui faţă de cei ce-L caută sau cei care-I cântă Lui. Aceasta închide persoana umană şi creaţia în ele însele, cum Il închide şi pe Dumnezeu.

Iar prin aceasta nu nesocotesc porunca Mântuitorului Hristos sau Evanghelia, prin care cere Apostolilor să boteze pe toţi cei ce cred în El în numele Sfintei Treimi

(Matei 28, 19)? Şi nu nesocotesc celelalte porunci ale Lui, prin care cere Apostolilor şi urmaşilor să se împărtăşească cu Trupul şi Sângele Lui, sub chipul pâinii şi al vinului (Luca 22,19;Ioan6,53;56;I Corinteni 11, 27,29)? Sau nu nesocotesc porunca Lui, care a dat urmaşilor Duhul Sfânt spre iertarea păcatelor (Ioan 20,22-23)?

Aceasta a dat un caracter laic cultului. Dumnezeu a rămas un obiect de gândire neexperimentat sau pur raţional, simplificând în mod unilateral învăţătura şi viaţa creştină. S-a socotit că Dumnezeu este perceput în întregime, prin prezenţa Sa în lume, dar şi absent în întregime din lume.

S-a pierdut sentimentul unităţii complexe în Dumnezeu a realităţii. Pe plan politic aceasta a dus fie la un imperialism bisericesc peste oameni, fie la o vedere a realităţii umane numai ca o masă unitară care poate fi stăpânită şi condusă în mod uniform. Din Occident au ieşit astfel preţuirea tuturor ideilor contradictorii sau formele de gândire pline de dispreţ pentru fiecare persoană, dar în comuniune iubitoare cu celelalte. Cultura Occidentului însăşi excelează printr-un individualism nesfârşit, dar monoton, sau printr-un spirit uniform. Ea este departe de preţuirea şi respectul valorilor şi problemelor reale ale relaţiilor vii dintre oameni.

Relaţia cu Dumnezeu a devenit o temă de simple discursuri raţionale, uniforme în catolicism sau de o diversitate în protestantism care împarte pe creştini în tot felul de grupuri.

De la discursomania uniformă a catolicismului s-a înaintat la discursomania individualistă a protestantismului şi la discursomania a tot felul de grupuri neoprotestante. Ce a mai rămas din Biserica cea una, dar una prin iubire şi prin prezenţa aceluiaşi Hristos în toţi cei ce cred în El?

Numai prezenţa reală a aceluiaşi Hristos în toţi cei ce cred, dar pe care Hristos nu vrea să-i anuleze în ceea ce are fiecare persoană ca propriu, poate menţine atât unitatea cât şi bucuria tuturor în aceeaşi comuniune în El. Numai aceasta poate aduce atât echilibrul spiritual în fiecare, cât şi în relaţiile între toţi, unită cu respectul delicat pentru fiecare persoană nu numai pentru ceea ce are propriu, ci şi pentru faptul că în fiecare persoană acelaşi Hristos lucrează potrivit cu însuşirile ei.

Această prezenţă reală a lui Hristos în toţi duce la menţinerea lor într-o unitate, dar într-o unitate a iubirii, nu a confuziei. Aceasta afirmă Ortodoxia sau creştinismul originar păstrat în ea în diferite forme.

Venirea reală a lui Hristos prin Duhul Sfânt în credincioşi a fost exprimată de Părinţii Bisericii din primele secole prin ideea de *participare* a credincioşilor la dumnezeirea Sfintei Treimi, ceea ce are ca urmare o îndumnezeire a lor care se face cunoscută în cei ce se străduiesc să fie tot mai uniţi cu Hristos prin imitarea vieţii Lui ca *sfinţenie.* Sfinţii sunt recunoscuţi şi în Biserica Romano -catolică, dar ei sunt sfinţi mai mult prin realizările lor pe plan social şi către ei. Protestanţii au mers atât de departe în negarea sfinţeniei în omul care crede în Hristos, încât definesc credinţa numai ca o anumită siguranţă prin care omul se bucură de iertare din partea lui Hristos, cu toate păcatele pe care continuă să le aibă ca şi cei necredincioşi.

Contrar acestei idei, aderenţii grupurilor neoprotestante afirmă o lipsă totală de

păcate a lor, chiar din momentul în care au devenit membri ai grupului lor, declarându-i cu mândrie pe toţi cei ce nu fac parte din grupul lor păcătoşi la extrem. Ei nu gândesc că însăşi această mândrie simplistă a lor este un păcat. Lipsa lor de păcat o văd nu într-o bunătate unită ca smerenia şi iubirea faţă de orice om, ci în înfrânările de la câteva obiceiuri exterioare: de la băuturile alcoolice, de la înjurături, de la carne de porc, care nu merg însă până la post, până la bunătate şi ajutorare dezinteresată a altora. Nu numai că nu au înţelegerea complexităţii persoanei umane, care poate lupta pentru desăvârşire, dar nu o realizează niciodată.

In Ortodoxie, Hristos ne dă puterile Sale Dumnezeieşti sau însăşi viaţa Sa dumnezeiască veşnică prin îndumnezeire, pe când El o are pe aceasta prin fire. Aceasta pentru că noi suntem o fire creată de El, pe când El are firea necreată, deci din veci şi în mod nesfârşit. Iar aceasta ne distinge de El. Puterea Lui creatoare ne-a adus la existenţă şi ne menţine în existenţă. Dar tot puterea Lui ne dăruieşte, dacă voim să o primim, o viaţă asemănătoare cu a Lui, cu toate bunătăţile şi în fericirea comuniunii. Aceasta ne ţine într-o legătură indisolubilă cu El, dar întrucât noi o primim de la El, iar El este izvorul ei, ne şi distingem de El, sau nu ne confundăm.

Sfântul Chirii spune în comentariul la Evanghelia lui Ioan, versetul 10, 28: *Eu dau viaţă veşnică oilor Mele şi nu vor pieri în veac şi nimeni nu le va răpi din mâna Mea*: „Prin faptul că nu le dă viaţa prin fire şi că El o dăruieşte aceasta din Sine însuşi şi nu primind-o de la altul. Iar prin viaţa veşnică nu înţelegem o lungă durată temporală de care se vor împărtăşi toţi după înviere, buni şi răi, ci vieţuirea în fiecare. Putem înţelege prin viaţa veşnică şi binecuvântarea tainică prin care Hristos ne sădeşte viaţa Lui prin împărtăşirea dată credincioşilor de trupul Său, după spusa: *Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu, are viaţă veşnică* (Ioan 6,55)".

Unindu-Se cu noi prin împărtăşire, în sens larg, Hristos ne face împreună fii ai Tatălui cu Sine, sau fraţi ai Săi, dar după har, nu prin naştere din fiinţa Tatălui, cum este singur El, căci Fiul lui Dumnezeu nu S-a făcut om numai ca să satisfacă onoarea jignită a lui Dumnezeu prin moartea Lui, ca om, ci ca să ne facă asemenea Lui în dumnezeire prin faptul că s-a făcut asemenea nouă prin umanitatea asumată şi a intrat în cea mai strânsă unire cu noi prin ea. Căci, spune Sfântul Evanghelist Ioan: *Şi celor ce L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu* (Ioan 1,12).

Comentând acest verset, Sfântul Chirii spune: „Căci deoarece au primit prin credinţă pe Fiul, primesc puterea de a fi ridicaţi între fiii lui Dumnezeu. Le dă Fiul puterea ce o are El după fire... chemându-i la comuniune... împlinind aceasta ca o faptă a iubirii faţă de lume. Căci nu puteam scăpa altfel de moarte, noi cei ce purtăm chipul celor pământeşti, dacă nu se întipărea în noi frumuseţea (bunătatea) chipului ceresc, prin chemarea la calitatea de fii". Astfel, noi rămânând cu firea noastră creată, dar cinstită de iubirea lui Dumnezeu, suntem ridicaţi la unirea cu Fiul Lui în aşa măsură că primim din plinătatea nesfârşită a vieţii Lui, tot mai mult din bogăţia Lui ca un har peste har, cum spune tot Evanghelistul Ioan: „Din plinătatea Lui noi toţi am luat har peste har" (Ioan 1,16).

Câtă vreme în catolicism graţia este o simplă iertare ce ne-o aduce Hristos prin

satisfacerea onoarei jignite a lui Dumnezeu prin jertfa Lui, iar protestanţii şi mai ales membrii grupărilor neoprotestante nu vorbesc de har, în Ortodoxie se vorbeşte continuu de har, ca dar al bunătăţilor şi puterilor dumnezeieşti sau al vieţii Lui fericite şi nemuritoare.

Dacă viaţa sau energia (lucrarea) necreată sau harul ce ni se dă prin Hristos nu e o graţie creată, care ar ţine pe Hristos separat de noi, ca în catolicism, cum Il ţine şi în protestantism şi în grupările neoprotestante, lucrarea sau harul sau viaţa Lui în noi nu poate fi nici pur dumnezeiască. Căci Hristos fiind şi Dumnezeu şi om, sau atât Persoană a firii dumnezeieşti, cât şi a celei omeneşti asumate de El, nu poate lăsa neactivă nici una din firile Sale. El lucrează în noi atât ca Dumnezeu cât şi ca om, sau ni se face comunicativ ca Dumnezeu întrucât este şi om. El uneşte lucrarea dumnezeiască cu cea omenească fără să le confunde. Aşa cum a vindecat ochii orbului cu puterea dumnezeiască, lucrând prin mâna care s-a atins cu tină de ochii lui, aşa şi după înviere a comunicat puterea Duhului Sfânt prin suflarea gurii Sale asupra apostolilor. De aceea, păstrându-Şi trupul şi după înălţarea la cer, nu comunică lucrarea Sa dumnezeiască fără mijlocirea trupului Său, deşi acum acesta este deplin îndumnezeit sau transfigurat. Hristos rămâne în veac şi om, chiar după înălţare, pentru că vrea să ne menţină şi pe noi în veci oameni în trup, deşi cu trupul deplin transfigurat. Moise şi Ilie s-au arătat pe Tabor fiecare cu trupul propriu, ca şi Hristos însuşi, deşi din ele iradia lumina copleşitoare a dumnezeirii.

Prin Trupul transfigurat, dar nu fără el, ne comunică Hristos şi acum harul Său, spre a ne înălţa treptat şi pe noi spre un trup transfigurat. Sfântul Chirii susţine pe larg în lucrarea citată veşnicia trupului nostru. Altfel n-ar exista înviere. Prin trupul Său, Hristos a manifestat iubirea Sa faţă de noi, dusă la culme prin răstignirea Sa pentru noi, şi prin trupul Său, purtând în el urmele acestei fapte iubitoare la extrem, ni se comunică şi acum în Sfânta Impărtăşanie.

Dar El vine cu iubirea Sa trăită la culme în răstignirea Sa în noi, pentru că are în iubirea Sa faţă de Tatăl, ca şi în iubirea Tatălui faţă de sine, simţirea eternă a iubirii. El poate să ne iubească şi după întrupare pentru că Tatăl însuşi Il iubeşte pe El ca pe Fiu şi după întrupare, deci şi ca om, şi deci şi El îi iubeşte pe oameni cum îi iubeşte Tatăl Său ca pe cei ce poartă chipul Lui de om şi vrea să atragă şi pe oamenii cu care s-a unit în iubirea Sa faţă de Tatăl. De aceea mulţumindu-I pentru iubirea pe care ne-a arătat-o nouă şi Tatălui prin răstignire, Ii mulţumim şi Tatălui care L-a trimis ca om ca să ne iubească prin El cum Il iubeşte pe El însuşi şi noi să-L iubim pe Tatăl cum Il iubeşte Fiul Lui Unul Născut. De aceea fâcându-ne semnul crucii, ne amintim nu numai de iubirea lui Hristos faţă de noi, ci şi de iubirea Tatălui, arătată nouă prin Fiul cel răstignit şi prin Duhul în care îşi arată nu numai iubirea Lui faţă de Fiul cel din veşnicie, ci şi faţă de Fiul întrupat şi prin El faţă de noi.

Nu vrem să uităm de crucea lui Hristos prin care ne-a arătat iubirea extremă, dar nici de Tatăl şi de Duhul Sfânt care şi-au arătat de asemenea iubirea lor faţă de noi prin Fiul cel întrupat, şi ne facem semnul crucii pornind de la frunte, sau de la gândul la Tatăl, coborând spre piept, de unde a coborât Fiul lui Dumnezeu la noi până la jertfă, mărturisind că prin jertfa Fiului Său, Tatăl ne cere să împlinim faptele iubirii noastre faţă de Dumnezeu cel în

Treime, pornind la lucrarea aceasta cu mâna dreaptă.

Pătimirea de pe cruce este actul hotărâtor, *crucial,* prin care Hristos a învins moartea, căci această pătimire, deşi a fost suportată prin trup, în răbdarea ei a fost puterea dumnezeiască. De aceea, când se face semnul ei cu credinţă, Hristos însuşi retrăieşte puterea ce a exercitat-o prin ea şi de aceea prin semnul ei se binecuvintează sau se curăţesc toate, venind în cele binecuvântate puterea lui Hristos. Iubirea faţă de noi îşi are izvorul în existenţa supremă, în existenţa care există prin ea însăşi, nu se iveşte pe vreo treaptă inferioară a existenţei. Iubirea este însuşirea existenţei. Iubirea este însuşirea existenţei supreme şi spre ea suntem atraşi şi noi prin iubirea pe care ne-o arată, săvârşind cele mai mari fapte pentru noi, ca să ne arate cât de mult ţine la noi: se face om însuşi Fiul lui Dumnezeu prin cea mai mare smerenie şi primeşte cea mai grea pătimire ca să ne scape de moarte, spre a ne avea într-un dialog al iubirii veşnice.

Se afirmă uneori că creştinismul este depăşit, că trebuie să căutăm o credinţă mai modernă. Dar ce poate fi mai înalt decât o credinţă care are la bază iubirea celor mai înalte existenţe faţă de om şi vrea să ajute pe om să se urce la înălţimea acestei iubiri? Ce ideal mai înalt poate fi propus oamenilor decât iubirea până la jertfa vieţii a unora pentru alţii, urmând exemplul lui Dumnezeu însuşi, iubirea care are la bază preţuirea nesfârşită a persoanei umane şi credinţa în perspectiva desăvârşirii ei nesfârşite? Idealul sporirii nesfârşite în iubire este un ideal care nu poate fi depăşit de nici un altul.

De aceea Fiul lui Dumnezeu întrupat ca om nu putea să se facă un om păcătos, căci aceasta l-ar fi închis în egoismul îngust contrar iubirii. Un Dumnezeu făcut un om păcătos ar fi încetat să mai fie Dumnezeu şi să mai poată aduce jertfa pentru oameni, care să ne scape de moarte şi să ne fie un vârf de atracţie nesfârşită pe calea spre El. Şi pe această cale nu putem înainta decât dacă El însuşi este în noi cu putere a Lui, ca o cale care nu ni se arată numai ca cea care trebuie urmată, ci ca o cale ce ne atrage aflându-se înaintea noastră.

El este Adevărul prin excelenţă, peste care nu poate fi altul, căci are în sine plenitudinea nesfârşită a existenţei sau a vieţii. El este Lumina întreagă a lumii, Lumina care nu ne duce spre altă ţintă, ci ne atrage spre ea însăşi, ca sensul suprem al vieţii. Hristos este toate acestea înăuntrul nostru tot mai mult, nu în afara noastră, căci numai aşa este şi puterea noastră care ne duce la tot mai deplina unire cu El, la tot mai deplina fericire.

Iisus Hristos este astfel *Cel ce era* (oricând) *şi Cel ce este şi Cel ce vine* (tot mai aproape de cei în care este şi vine ca prezenţă în cela ce încă nu este) (Apocalipsa 1, 8). El singur poate zice: *Eu sunt Alfa şi Omega* (Apocalipsa 1,8). N-a fost înainte de El cineva sau ceva şi nu va înceta vreodată să existe ca să fie urmat de altul mai înalt, mai desăvârşit, el este infinitul. Şi nu poate astfel decât ca Persoana iubirii infinite, deci având o altă Persoană pe care o iubeşte din veci şi o va iubi în veci. Căci numai iubirea desăvârşită şi nesfârşită are în ea fericirea infinită.

Nici o esenţă inconştientă, o esenţă obiectivă nu poate da o mare bucurie. Bucuria nu-mi vine decât de la o altă persoană, de la conştiinţa ei atentă faţă de mine. Dar nu persoanele care simt în ele nevoia de alte persoane, deci care sunt mărginite în ele însele,

îmi pot da bucuria veşnică şi desăvârşită, ci numai Persoana care nu are nevoie de alta, ci are în ea plenitudinea. Numai de la Dumnezeu cel întreit în Persoane îmi poate veni neîncetat şi în veci fericirea nesfârşită.

Una din aceste Persoane desăvârşite în iubirea cu alte două Persoane a intrat în comuniune veşnică cu noi, care voim, pentru această fericire nemuritoare.

Numai făcându-Se o asemenea Persoană om, dar om necăzut din iubirea Lui dumnezeiască, om necăzut în păcătoşenie egoistă, ne-a putut aduce pentru vecie comuniunea, fericirea. Numai o Persoană care fiind Dumnezeu cel nemărginit şi infinit, prin fire S-a făcut om fără de păcat şi ne-a putut aduce iubirea Sa extremă la jertfa de Sine ca om, ca să ne scape de moarte. Dacă s-ar fi făcut om păcătos, nu numai că ar fi încetat să fie Dumnezeu ceea ce este imposibil ci nici n-ar fi murit pentru noi, ci pentru Sine şi ca atare n-ar fi putut învinge moartea. Aceasta înseamnă că Persoana Fiului lui Dumnezeu nu S-a născut ca om, din actul plăcerii păcătoase al unirii dintre un bărbat şi o femeie. Aceasta ar fi însemnat că El a început să existe de-abia prin această naştere, ca om de rând. Dar El era de mai înainte Persoana Fiului lui Dumnezeu şi în calitatea aceasta şi-a luat El însuşi şi firea omenească prin lucrarea Sa şi a Duhului Sfânt, unit cu El, dintr-o Fecioară, deci în mod nepăcătos.

Grupurile neoprotestante care nu recunosc naşterea lui Hristos din Fecioară, ci pe calea naturală a omului de rând, nu-L recunosc, de aceea, de fapt, ca Dumnezeu făcut om şi de aceea evită să-I spună Hristos, ci numai Iisus, iar cugetându-L ca om păcătos, în mod consecvent nu cred nici că a murit pentru noi, ci pentru păcatul Lui, ca orice om.

Astfel, între negarea de către ei a naşterii din Fecioară a lui Iisus şi nerecunoaşterea crucii ca mijloc prin care ne-a mântuit este o strânsă legătură. Iar dacă Iisus a murit pentru păcatul Lui, El nici nu a putut învinge moartea. De aceea nici nu vorbesc ei prea clar despre învierea Lui. Pentru ei Iisus este mai degrabă un prooroc, ca cei din Vechiul Testament. Ei refuză, ca şi fariseii din timpul Lui, să-L numească Hristos. Ba nu-i spun nici Mântuitorul. Pentru că dacă n-a învins moartea, nu ne-a mântuit. De aceea unii, nerecunoscând dumnezeirea Lui, se declară mai curând Iehovişti, sau credincioşi ai Dumnezeului din Vechiul Testament, sau cinstesc sâmbăta, ca evreii, nu Duminica, ziua învierii Domnului.

Noi credem că Hristos s-a născut din Fecioară şi că Cel ce S-a născut din ea, luând din ea firea omenească, este Fiul lui Dumnezeu. Deci Sinodul III ecumenic de la Efes (din anul 431) a numit-o Născătoarea de Dumnezeu.

De aceea Ortodoxia acordă o mare cinstire Maicii Domnului, atât în rugăciuni şi cântări de laudă, cât şi în icoane. Dar ea este prezentată în icoane totdeauna împreună cu Hristos: în icoana Naşterii Domnului, în prezentarea ei cu Pruncul dumnezeiesc în braţe, în Deisis, unde este în rugăciune spre Fiul ei, în icoana Adormirii, când Fiul ia sufletul ei în chip de copil în braţe. In Catolicism, ea este prezentată adeseori singură. I

se acordă astfel un fel de importanţă despărţită de Fiul lui Dumnezeu cel întrupat şi în dogma catolică despre conceperea ei fără păcatul strămoşesc, prin ceea ce se afirmă că nu prin întruparea Fiului lui Dumnezeu a început eliberarea Maicii Domnului de păcatul strămoşesc - ea însăşi fiind curăţită de acest păcat când s-a conceput în ea Hristos însuşi ci de la conceperea ei.

In catolicism, tendinţa de a vedea pe Fecioară oarecum independentă de Fiul ei se arată şi în numele ce i se dă, de Madona, pe când în Ortodoxie ea e numită totdeauna Maica Domnului, sau Născătoarea de Dumnezeu.

In legătură cu aceasta este de menţionat şi importanţa ce o au icoanele în cultul Bisericii Ortodoxe. Catolicismul a coborât icoanele la un fel de tablouri din care nu iradiază taina şi de aceea nici nu sunt sfinţite, iar protestanţii şi grupurile neoprotestante le refuză cu totul, ca idoli. Dar dacă puterea lui Hristos se poate comunica prin cuvinte, de ce nu s-ar putea comunica şi prin mijloace ce se adresează ochilor? Dacă se admite descrierea răstignirii lui Hristos prin cuvinte, de ce nu s-ar admite pre-zentarea ei şi prin icoană, care expune întru-un mod mai concentrat şi poate mai impresionant pătimirea Lui. Fiul lui Dumnezeu întrupându-Se, a arătat că nu dispreţuieşte omenescul şi deci nici cuvântul şi chipul omului.

In respingerea creştinismului occidental a icoanelor este aceeaşi tendinţă de alungare a lui Dumnezeu din lumea creată de El, aceeaşi tendinţă de laicizare a lumii şi de reducere a relaţiei cu Dumnezeu la o relaţie speculativă, prin simple curente abstracţioniste. Principalul este să se redea în icoană fidel ceea ce se spune cu cuvinte în Sfânta Scriptură şi ca să se exprime credinţa cea mai vie prin ea, aşa cum se exprimă şi prin cuvintele despre Hristos, sau despre Maica Lui, fapt respectat în icoanele ortodoxe. Unde se vorbeşte despre el cu credinţă, vine şi Hristos cu puterea Lui. De ce n-ar veni şi unde se înfăţişează chipul Lui, în icoană?

în Vechiul Testament nu se înfăţişează Dumnezeu în icoane, pentru că nu se întrupase Fiul Lui. Şi totuşi, El este descris de proorocul Daniil şi este prezentat prin unele simboluri din cortul sfânt. Dumnezeu nu este despărţit de creaţia Lui. El este în toate. Dar în mod special când sunt sfinţite prin rugăciunile Bisericii.

în general, creştinismul evanghelic păstrat în Răsărit prin Ortodoxie este un creştinism duhovnicesc, spre deosebire de creştinismul occidental care are mai mult un caracter raţionalist, neduhovnicesc, lipsit de prezenţa reală a lui Hristos în oameni şi în lume.

In Occident s-a introdus pentru prima dată în crezul niceo-constantinopolitan, expresia nouă despre purcederea Sfântului Duh şi de la Fiul (Filioque), primită oficial la Roma de-abia în secolul XI. Expresia, întregită teologic prin formula „tamque ex uno principio" „ca dintr-un singur izvor", tinde la o confuzie între Tatăl şi Fiul în actul purcederii Duhului, atenuând deosebirea personală între Tatăl şi Fiul şi favorizând ideea că o Persoană poate proveni din fiinţa omenească. Este o idee care se accentuase de către

Tertulian şi Augustin. Ea este afirmată şi astăzi în mod direct de unii teologi catolici. Astfel, Herbert Muhlen dă de înţeles că chiar Duhul Sfânt devine un act comun, sau o Persoană comună a Tatălui şi a Fiului. „Se poate spune că Duhul Sfânt este actul comun (Wir - Akt) al Tatălui şi al Fiului, ca Persoană adică". „Duhul Sfânt este relaţia intertrinitară, actul comun (Wir - Akt) al Tatălui şi Fiului, în El însuşi" (*Der heilige Geist als Person,* 3 Auflage, Munster, Verlag, p. 157 şi 159).

Această tendinţă spre confuzia Persoanelor reduce relaţia iubitoare dintre ele. Tatăl nu mai rămâne în actul purcederii Tată al Fiului, şi Fiul, Fiu al Tatălui. Deci nici nouă Fiul întrupat nu ne mai dă Duhul Sfânt ca Duh de Fiu ca să ne facă şi pe noi fii ai Tatălui ceresc, împreună cu Sine. Duhul nu mai apare ca Duh al comuniunii între Persoanele neconfundate, nici între oameni, dacă nu mai are un astfel de rol nici în Sfânta Treime, întărind iubirea unei Persoane faţă de o alta.

In Ortodoxie cei ce cred în Hristos primesc Duhul pentru ridicarea lor la iubirea faţă de Tatăl ca Tată şi faţă de Fiul ca frate dumnezeiesc făcut om asemenea lor, dar şi dragostea faţă de ceilalţi oameni ca fraţi în Hristos. Duhul ne ridică peste alipirea la lume, ferindu-ne de o pornire individualistă sau egoistă. Duhul Sfânt aduce în viaţa noastră viaţa dumnezeiască, viaţa de sfinţenie, viaţa îndumnezeită. El ne face să simţim pe Hristos şi lucrarea Lui una cu lucrarea Duhului în noi. De aceea prin Duhul cerem în rugăciunile Bisericii sfinţirea tuturor, o dată cu semnul crucii făcut peste noi şi peste cele ce le folosim ca mişcare de depăşire a egoismului nostru.

De lucrarea sfinţitoare a Duhului unită cu semnul crucii nu se vorbeşte în grupările neoprotestante nicicând. Oamenii rămân astfel închişi în lumea aceasta, adresându-I lui Iisus simple cuvinte.

3. *Spiritualitatea ortodoxă accentuată de poporul român în mod deosebit prin unele expresii ale sale.*

Poporul român afirmă importanţa credinţei sale, numind-o *„lege românească"* sau *„lege strămoşească".* Ea reprezintă astfel pentru el fundamentul tuturor legilor de viaţă într-o convieţuire de reciprocă preţuire şi conlucrare, care-i asigură unitatea şi identitatea. Spunându-i „legea românească" şi „strămoşească", poporul nostru afirmă trăirea în ea de la începuturile existenţei sale, care coincide cu timpul apariţiei creştinismului şi răspândirii lui prin apostolii lui Iisus Hristos.

Dar această îndelungată şi necurmată trăire în legea de supremă nobleţe a lui Hristos, a produs o deosebit de afectuoasă alipire a lui la Dumnezeu, care i-a devenit întru totul familiar.

Această familiaritate afectuoasă faţă de Dumnezeu, care a pus o pecete de afecţiune şi pe relaţiile fiecărui ins cu semenii săi, o tâlcuieşte poporul nostru prin expresia *‚Dumnezeu drăguţu".* Dumnezeu nu este un Stăpân aspru şi distant, ci un Părinte iubitor şi de aceea drag, ba chiar drăguţ. Este un diminutiv care, ca aproape toată mulţimea de diminutive ale poporului românesc, nu exprimă o micime a lui Dumnezeu numit astfel, ci o intimitate şi o căldură a relaţiei cu El, a venirii Lui în apropierea noastră, faptă

săvârşită de Fiul lui Dumnezeu prin întruparea Lui, numită de Sfântul Apostol Pavel „chenoză", smerire, dezbrăcare de slava exterioară, ca să-L putem simţi apropiat de noi. Cum spune copilul tatălui său „tăicuţu", fără a înceta să-1 vadă în mărimea lui, dar simţindu-i în acelaşi timp coborârea iubitoare la el, aşa spune poporul nostru „Dumnezeu drăguţu", simţind coborârea Lui la * comunicare iubitoare cu sine.

In acelaşi înţeles foloseşte poporul nostru expresia „Măicuţa Domnului", văzând-o "Măicuţă" nu numai pentru Fiul ei iubitor, ci şi pentru tot cel ce se adresează ei... Simt pe „Măicuţa Domnului" tot aşa de apropiată de mine şi trăiesc aceeaşi afecţiune faţă de ea, cum o simt şi cum o simte şi maica mea, când îi spun „măicuţă".

Este de menţionat că numai poporul nostru foloseşte expresia „Maica Domnului". Grecii spun „Maica lui Dumnezeu". In legătură cu aceasta stă şi faptul că numai poporul român numeşte existenţa supremă nu simplu „zeu", ca toate celelalte popoare, ci „Domnul Dumnezeu", care s-a prescurtat în „Dumnezeu". Prin aceasta deosebeşte pe Dumnezeul credinţei creştine de zeii păgâni, ca forţe ale naturii. Dumnezeu este Domnul sau unicul Stăpân al tuturor. Acest nume s-a dat încă de Apostoli Domnului Hristos, ca să-L arate ca Dumnezeul Stăpân al tuturor. Acest nume îl foloseşte şi poporul românesc, de la începuturile Lui, dar 1-a folosit şi pentru Tatăl, arătând că şi Tatăl este Persoană şi totodată Stăpânul tuturor. El afirma prin aceasta stăpânirea lui Dumnezeu peste toate. Orice alt domn este un domn relativ, depinzând de alte puteri mai presus de el.

Prin expresiile acestea poporul român arată delicateţea sufletească care i s-a imprimat prin credinţa lui.

Delicateţea aceasta şi-a exprimat-o şi faţă de Domnul Iisus Hristos în „colindele" lui, în care foloseşte cele mai gingaşe cuvinte pentru Pruncul dumnezeiesc născut în ieslea din Betleem. Dar tot în aceste cuvinte de o mare bogăţie de conţinut este descrisă toată lucrarea mântuitoare a lui Hristos. Intre altele, pruncul este prezentat ca Dumnezeu care îşi însuşeşte plânsul nostru, dar nu pentru trebuinţele Lui, ci pentru păcatele noastre, plâns care-1 va duce până la moartea pe cruce pentru noi. O expresie originală a primit în creaţia populară românească jertfa lui Hristos în „Legenda Mănăstirii Argeş". In ea, Hristos este numit Manole, forma românească a lui Emanuel, cum e numit Hristos în Sfânta Scriptură, care se traduce în româneşte „cu noi este Dumnezeu": Emanuel sau Manole nu poate întemeia Biserica decât pe jertfa trupului Său, care în limba greacă este de genul feminin (sarx). Dar poporul român a generalizat această idee, cunoscând faptul că oricine îşi dedică viaţa unei mari opere pentru alţii, uită de grija celor apropiaţi.

Credinţa în Dumnezeu cere oamenilor să fie buni, aşa cum este El însuşi. Omul bun este „omul lui Dumnezeu". Omul rău e un „păgân", care nu crede în Dumnezeu. Bunătatea este una cu sănătatea minţii. Cel lipsit de bunătate este „nebun". Omul bun este şi un om cu sufletul frumos. Omul rău este un „om urât". Omul bun este omul comunicativ. Când nu ai pe cineva cu care să comunici, ţi-e „urât". Numai omul comunicativ îşi face viaţa frumoasă, plăcută. Se afirmă prin aceasta firea comunicativă a românului. Eu am nevoie de altul, altul are nevoie de mine. Se afirmă prin aceasta valoarea persoanei. Când mă aflu numai între lucruri, mi-e „urât". Aceasta arată că la fundamentul existenţei nu este o esenţă impersonală, ci o comuniune de Persoane,

adică Sfânta Treime.

Pentru poporul român lumea întreagă răspândeşte o „lumină" prin rânduiala ei. De aceea îi spune „lume", de la cuvântul lumină. Un peisaj frumos este o „gură de rai", este în el o frumuseţe plină de taină. Ea nu este produsul unei esenţe lipsită de gândire şi de bucuria pentru o rânduiala. Omului i se cere „să facă un lucru ca lumea"; prin aceasta se afirmă că şi lumea e făcută „lume" printr-un simţ conştient al rânduielii, al frumosului.

Iadul în care totul se află într-o luptă plină de dezarmonie este în întuneric.

In toată rânduiala lumii e prezent Dumnezeu cu iubirea Lui faţă de oameni. Dar faţă de oamenii „fără Dumnezeu", păgâni şi răi, El foloseşte lumea şi pentru a le aduce greutăţi şi nenorociri. De aceea când vin asupra acestor oameni grele nenorociri, poporul român spune că-i „bate Dumnezeu". încercări pot veni şi peste oameni buni, dar până la urmă ei sunt ajutaţi să biruiască necazurile şi greutăţile.

Poporul roman, crescut spiritual in mistica ortodoxa a luminii, nu in mistica occidentals a intunericului, este un popor care se bucura de lumina, caci lumina este in planul fizic expresia randuielii, iar in planul spiritual, expresia bunatatii sau a relatiei armonioase, generoase a omului cu semenul sau. Fata omului bun raspandeste lumina. De aceea sfintii au in icoane capetele inconjurate de un nimb luminos. Omul bun este omul care zameste luminos in bucuria comuniunii.

Toate acestea reprezinta un program pentru innobilarea reala a omului. Si numai in comuniunea bucuroasa cu altii, asa cum e practicata de poporul roman, se innobileaza omul. Numai in comuniune se inainteaza la nesfarsit in aceasta noblete si in descoperirea fara sfarsit a tainei omului, care se hraneste din taina comuniunii intre Persoanele Sfintei Treimi.

Cartea a fost transformata in format text de Ciobanu Mihai Bogdan.
Pentru mai multe carti ortodoxe puteti intra pe www.ortodox.as.ro
Multumim celor care au contribuit la realizarea acestei carti in format electronic.
Dumnezeu sa fie cu noi. Amin!